

YENİ TÜRKİYE

- ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ MÜNASEBETİLE -

Yazan: *Prof. Dr. Fekete Laios*

<<AZ Uj Törökorsza.g Budapest 1939>>

Çeviren: *Tayyip &ökbilgin*

Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi talebesi.

Son zamanlarda Atatürk adını alan Mustafa, Selanikte, halen mevcut, demir parmaklığı v- dar pencereleri bulunan &1kan üslubunda yapılmış bir evde, 1SW senesinde hayata gözlerini açmıştı. Selanik o zamanlar imparatorluğun hudutları içindeydi, Mustafanın babası da bu şehirde evvela bir memur sonra bir tüccar bulunuyordu. Babasının ölümünden sonra onun terbiyesi annesi Zübeyde Hanıma kaldı. İlkemektepten sonra devam ettiği askeri rüştiyede, muallimleri onu çalışkan ve terbiyeli bir talebe olarak tanıyorlardı. Bunlardan biri ona olgun ve mümtaz manasına gelen KemaJ adını verdi ki bundan sonra bilhassa bu adla tesmiye edilmektedir. Bilahare meydana getirdiği sistem de buna izafeten isim almıştır: "Kemalizm, Kemalist Türkiye".

1904 te erkanıharp zaibiti olatiak evvela Suriyede vazife aldı, burada inkılap hareketlerinde çalıştıktan sonra İstanbul'a geldi. 1911 de müstevli İtalyanlara karşı mücadele etmek üzere trablusgarbe gitti, fakat Balkan Harbinin zuhuru üzerine döndü ki harp bittiği için ateşemiliter olarak Sofyaya gönderildi. Umumi Harpte Çanakkale müdafaasında temayüz etti, Gelibolu **yarımadasındaki** harplerde ilk defa Anıafarta kahramanı ünvanını aldı (Ağustos 1915). Bu suretle Mustafa Kemal Türkiyenin en mümtaz askerleri ;arasına geçti. Bundan sonra yalnız büyük, müşkül vazifelerin ifası kendisine verildi. Diyarbakır havalisinde Ruslara, Suriyede İngilizlere karşı, mütemadiyen artan müşkülât içinde ve ümit-lerin kırıldığı bir zamanıda, Türk kumandanlarının mağlubiyet anlarında bile o kadar çok defa gösterdikleri müstesna kahramanlıkla harbetti. Mütarekeyi müteakıp büyük bir yeis ve nevmidi içinde yaklaşan felakete isyan ediyor, bu hal yeni İngiliz dostu hükümetin endişesini celbetmektedir. Nihayet kendisinden kurtulmak üzere nisan 1919 da artık ordunun mevoit bulunmadığı Anadoluya ordu müfettişi sıfatile gönderiliyor.

Mustafa Kemalin şimdiye kadar ki hayatı, alelade bir askerin hayatında vukubulan hadiselerdi. Hayatının fevkalade kısmı ancak bundan sonra başlıyor. Dahilde ve hariçte herkes, müttefikler tarafından, Türkiye hakkında, sade Türk Devleti için değil, aynı zamanda Türk milletinin de muhakkak mahvine gidecek derecede me •um olan bir karar verileceğini hissediyordu. Böyle bir za'landa

Türk milletinin istikbaline inanan yegane adam Mustafa Kemal'di. Ve o Anadolu'ya imkansız tahakkuk ettirmek kararile İstanbul'dan ayrılmıştı.

Mustafa Kemal gittiği yerde tamamen zayıf ve bitap düşmüş cephe gerisi bir mıntaka, dağınık, teşkilatsızlıktan mütevellit bir ümitsizlik içinde bulunan insanlar buldu. Bunlar birbirlerinden ne haberdardılar, ne de birbirleriyle ala- kadar. Sivas Kongresine (eyylfil 1919) iştirak eden bir kısım genç ve ihtiyar azalar, harekete başlamak için lazımgelen figüran vaziyetinde idiler, bunlar ga- yeye vasil olmak için takip edilecek hattı hareket ve iktiham edilmesi lazımge- len müşkülattan olduğu gibi bizzat hareketin mahiyetinden de tamamen haber- dar değillerdi. Şef öne eğilmiş ciddi bir baş, solgun bir çehre ile aralarında otu- ruyor onları tenvir ediyordu.

Altı ay sonra Ankarada, memleketin her tarafından meb'uslarla, şuurlu bir surette, Büyük Millet Meclisi toplandığı vakit aıntık arkasında daha kalabalık bir kütle görüyoruz. Tardtarları arasında münevver ve tecrübeli kimseler çok- tur. Bunlar İstanbul'dan birer birer kaçarak İcurruluş hareketine iltihak eden imanlı ve vatanperver insanlardı.

Maamafih kurtuluş savaşı çok büyük maddi manialarla karşılaşıyordu: para yok, arıdam ve malzeme az, yollar hareketi güçleş.tirecek derecede fenadır, fakat herkesin şimdi daha fazla kendisine itimadı vardır. Bütün dünya millet- lerine beyannameler gönderiliyor, yüksek ve cesur bir sesle Türk milletinin arzu ve kararları bildiriliyor. Mustafa Kemal, imparatorluğun sükfın bulmıyan ve itimat edilemiyen vilayetlerinden maadası, yalnız Türklerle meskun havali alakadar ediyordu, fakat Türklerle meskun arazinin siyasi ve iktisadi bakımdan daha değerli olan, iyi buğdayı, tatlı meyva yetiştiren yerleri yabancılar elimle idi. Herkes, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Yunanlılar hatta Birleşik Amerika Devletleri bir pay almak istiyor, her biri ken:dişii için en iyi mıntakayı seçiyordu. Mustafa Kemale ve Tüvk milletine kurak stepler ve dağlık, kayalık bir mıntaka ka- lıyordu. Fakat Mustafa Kemal, bu kayalıklara ayağını iyice dayadı ve harici siyaseti- ne salim bir istikamet verdi. İlk yardım Rusyadan, ikincisi Fransadan geldi. Fran- sızlar da Ruslar gibi ideolojik sebeplerle Ankaradaki milli harekete karşı bir anlayış gösterdiler. Daha sonra Amerika ve dahili siyaseti sebeble İtalya talep- lerinden vazgeçtiler. Bu suretle 1921 yazında ancak iki düşman kalmıştı: **Yu-** nan, İngiliz... Yunanlılara karşı mücadele iki buçuk sene devam etti. İkinci kanun ve mart 1921 de İsmet Paşanın idaresi altında İnönünde, ağustos 1921 de Mustafa Kemal'in kumandasında Sakaryada kazanılan zaferler düşmanı memle- ketten taretmek için yapılan harplerdendi, fakat nihai zafer ancak üçüncü sene vukubuldu. Bu zeferde bütün milletin hissesi vardı. Mücadeleye Türk kadını (Fatma), Türk çocuğu da iştirak etmişti. Türk kadını hasta, perişan halile top, mühimmat taşıdı, askerlerle birlikte harbetti. Mehmetçik ve mermi taşıyan Türk kadını, bugün Ankarada Ulu., meydanında, ateşten yanan gözlerle, heykelleşmiş olarak duruyorlar; muvaffakiyet ancak bütün millettten doğabildi.

Düşman ordusunun teknil kumanda heyetile birlikte esir edildiği (Dum- lupınar ağustos 1922) büyük zafer, harbin uzatılması sebeble, her yerde hayret uyandırmış ve bir sürpriz olarak karşılanmıştı. Birçoklarımızın henüz hatırasında

yaşadığı gibi, zafer haberini Buda.peşte caddeleri de her taraftan yükselen bir sevinçle öğrenmişti, herkeste, birçok cemiyetlerde aynı meserret, aynı heyecan... Triyanonî senelerinin kabusu yaşanılmasına rağmen ciddi konferanslar hadisenin ehemmiyetini tebarüz ettirmişk...di. Birçok toplantılafda da tezahürat yapılarak zafer tes'it edilmişti.

Muvaffakiyetten, tabiatih., diplomasi de haberdar oldu ve Türkler için Triyanon olan Sevr muahedesi otomatik bir surette yeni bir tetki'ka tabi tutuldu. B. M. M. mümessili İsmet Paşa Lozan müzakerelerinden vatana şerefli bir anlaşma, Tfu'k milletine istiklaJ 'e şayanı kabul yaşayış şartları getirdi.

İnkılap Türkiyesinin vaz[felerini ve i:ktiham ,e,tmeğe mecbur kaldığı müşkülâtın en ehemmiyetli olanlarını ziktetmekle bir taraftan Mustafa Kemalî takip ettiği yolu öğrenmiş diğer taraftan her yerde hakim olan «Mustafa Kemalî istiklal Savaşını kazanması kolaydı, çünkü, memleketinin coğrafi vaziyeti buna müsaitti» telakkisini hadiselerle tekzip etmiş oluyoruz.

Şimdiye kadar hülâsa ettiklerimiz de gös,teriyor ki Mustafa Kemal uzun ve sert mücadeleler yapmak mecburiyetinde idi. Büyük bir kudret sarfederek senelerce sürecek bir tahammüle ve sebata lüzum vardı. Bidayette memleketin mukadderatına hakim yalnız kendisi değildi. Birçokları kayıtsız bazıları da hasmane bir tavır takınmıştı. Bunlar ar ında, hareketinin Türklüğe yeni bir felaket getireceğini zannedenler bulunuyor, planı, kendilerine büyük bir felaketten sonra cür'etkarane, tahakkuku gayri kabil ve tahrik edici ,görünüyordu. Bu cümleden olarak, ecnebi tesiri altında bulunan Saray ve İstanbul hükümeti de büyük devletlerin tazyikıodan korkuyordu. Mustafa Kemale evvela itidal tavsiye ettiler sonra tevkif e,tmek istediler ve nihayet idama mahkfı:ın ,ettiler. Türkiye, İstanbul hükümetinin onu tedibe gönderdiği kuvvetlerin denihal milli kuvvetlere iltihak etmesi yüzünden, ne bir dahili harbe sahne olmak tehlikesine maruz kaldı, ne de idam hükmünü infaz edecek bir el meydana çıktı. idam mahkumu hükmünü senelerce taşıyan Mustafa Kemalî nefse hakimiyeti, devlet adamı sıfatıile yaptığı en mühim icraatında, dahili nizamı -tesiste onu çok büyük gösteriyor. Nefsinde hırsı, taraftarlarında kendisine karşı olan sevgiyi yenerek, vakitsiz siyasi ve hu- kuki meselelerin milli birliği ihlal etmesine müsaade etmemesi, padişahın mahkumiyetine ait kararı, ancak askeri ve siyasi zaferlere ulaştıktan sonra vermesi Mustafa Kemalî büyük bir meziyetidir. Karar T. B. M. M. tarafından verildi: Türkiye, sultanlar ve monarşik şekil olmadan cümhuriyet devlet şekli ile idare olunacaktır, ilk cümhurreisi Mustafa Kemalîdir (23/10/1923).

Osmanlı hanedanını tahttan indirilmesile Mustafa Kemalî hayatının üçüncü devresi başlıyor. Artık, o, harici ve askeri meselelerin ağır tazyikından kurtulmuş olarak ıslahat hareketleriyle meşgul olabilirdi. MU6tafa Kemal hüku- meti, bu sırada, birkaç senedenberi, denizden uzak 800 metre yükseklikte bir yaylada, Ankarada bulunuyordu. Burası Türkiyenin strateji bakımından ehemmi- yetli bir merkezi idi. Hükümet merkezini sıcak deniz kenarından böyle sert, haşin bir mıntakaya nakletmek fikri onun değildir. Daha evvelce bu, bir teklif olarak padişahlara da yapılmış fakat hiç nazarı itibara almmamış,tı: Saray halkı İstanbulu debdebesinden ayrılmğa razı olamazdı. Bu çifrci memleke•

DERGİ

tının ortasında müstakbel azametinin hayalini görmek için ancak Mustafa Kemal'in gözleri lazımdı. Filhailde terakki ve inkişafın o zamandan beri cereyan eden istikametini ancak o tasavvur edebildi. Birçoklarının, harikulade bir kuvvetin parıldadığını gördüklerini gözleriyle hal ve istikbaldeki Türkiye'nin çehresini yal-ruz o görebildi. Anıkararın yüksek kalelerinden kerpiç evlerin üstünden uzaklara baktığı vakit kışın buzlu yazın çıplak yaylada memleketinin boşluğu, cansızlığı gözlemlerinin önünde tecessüm ediyordu: ayaklarının altında şehir diğer bütün Türk şehirleri gibi bir harabe yığını. . . Köyler çiftçi evleri değil, adeta çamurdan yapılmış çadırlar, fırtınadan kaçan çobanların iltica edecekleri bu yer gibi idi, nehirler bataklık halinde. . . Ormanların içinde haydut, soyduğu yolcudan fid-yei necat bekliyor. Memleketin her tarafında sanayi, ticaret küçük mikyasta . . . . Mesafeler ölçülemez derecede uzundur. Sıvas Avrupadan, bugün Afganistan'daki Kabil kadar uzaktır. Mutlak terbiyesi alan köylü ve şehirli halk ih-tilal havasından çekinerek gayesiz ve maksatsız bir şekilde Asya ve Avrupa arasında, eski "Ve yeni alem arasında bocalıyor. Hakikat, gözlemlerinin önünde, kalın bir sis tabakası halinde kendini gösteriyor ve istikbal bu muzlim perde arkasından sıyrılarak çıkmaktadır: Türkiye öyle bir devlet olacaktır ki, onu bütün dünya tekrar takdir edecektir. Harice 'karşı otoriter, -dahilde nizamlı zengin ve refah içinde. . . . Zengin tabii hazineleri ve sahiplerinin çalışmasıyla bu şey tahakkuk edecektir. Zira herkes çalışacak, herkes işi sevecek, memleketi nizama hakim olacak, çünkü herkes nizamı seviyecek... Nehirler tekrar mecralarında akacaklar, otomobil yolu ormanların içinden serbestçe geçecek, yolcu kendisini arabasında em-iyette hissedecektir. Avrupa Anadoluya ulaşıyor. Bunu yalnız gelecek nesil görmeyecek, aynı zamanda mes'ut bir istikbal için taze bir ruh ve gergin bir adale ile mücadele yapmış olan bugünkü ihtiyarlar da hür insanların hür memleketinde yaşayacaklardır.

Mustafa Kemal'in tahayyül ettiği bu cesur planları küçük mikyastaki parçalarla bölerek tahakkuk ettirmek mümkün değildir. Bunlar hararetli faaliyetlerdir. Nasıl ki kendilerini de böyle bir muhitte doğmuşlardır. Mustafa Kemal, saiki reform fikirleri bulun. an iclaatını aynı zamanda milli hayatın muhtelif şubelerine teşmil ediyor bunları, eski yerdne yeni hayatı ikame etmek üzere yıkıyor, tasfiye ediyor. Bunları gruplar halinde mütalea edelim:

Evvela dini sahadaki reformlardır: Tii'l'k milletinin asırlardan beri mukadderatına hakı:m olan ve Mustafa Kemal'in eli değmemiş olsaydı, istikbalini de başka istikametlere tevcih edeceği ruhakıka bulunan dini meseleler çok mühim ve o nispette tehlikeli bir saha idi. Mustafa Kemal inkılabında iktisadi yeniliklerden önce fikir ve telakkilerin değiştirilmesi, ruhların tasfiyesi lazımgeldi. Eski müesseseler içinde modası geçmiş görüneni, hilafetten başlıyarak (mart 1924) derhal ortadan kaldırıldı. Hilafetin ilgasına bilhassa sebep, tahttan iskat edilen hanedanı Türkiye'ye bağlayan son ve yegane rabita alınması idi. Bunu takiben <lini sahada yaptığı ıslahatla Türklük, eskiden islam kültüründen aldıklarını kendi üzerinden attı. Bundan sonra müstakbel neslin talim ve terbiyesi için yeni kuvvetler bulmak ve yeni istikametler göstermek lazımgeldi. Türkiye'de Mustafa Kemal'in idaresi altında seri hamlelerle ilerleyen, talebe adedinin ve fikri sevi-

yenin yükselmiş bulunduğu yeni bir mektep siyaseti vürude geldi. *Talim* ve terbiyenin eski kuvvetli dini karakteri yerine şimdi her tahsil devresinde milliyetperver bir şuur kaim oldu. Parola: «Ne mutlu Türküm diyene» dir. Türk ırkına has askeri ruh gençliği milli birliğe bağladı.

Kültür sahasında en ehemmiyetli ve en cesur teceddüt hamlesi yazı inkılabı oldu. Mustafa Kemal bu işe cezri inkılapçıların yapnkları gibi başladı: Zooginilerden, onları fakirlerden ayıran şeyi almak suretile... Okuyup yazma bilenleri Arap harflerile yazmaktan menederek ekseriyet gibi analfabetik bir hale getirdi. Bundan başka yeni yazının muvaffakiyetini en şahsi bir mesele olarak telakki etti. Bir muallim gibi elinde ,tebeşirle yeni harfleri öğretti. Bu harfleri o, dilcilerden mürekkep bir komisyonun sonu gelmiyen münakaşalarını müteakip bir gecede tesbit etmişti. Bizzat kendisi de mektep sırasına, başörtülü kadınların arasına otuvdu, şehitli köylü herkesi inkılabın bu yeni hazinesinden faydalanımağa mecbur etti. Maamafih Mustafa Kemalın nazarı dik-kati daha mücerret ilmi problemlere de şamil oldu. :Yeter ki bunlar mitli şuurun inkişafına müsait olsun ve istikbalde huswe getireceği oeticelede inkılabın gayelerine hizmet edebilsinler. Bilhassa tarih araştırması ve Türkc dilile alakadar hareketleri hariçte de dikkaici celbeti hatta tenkide sebep oldu. Müstakar milli kültürü bulunan memleketlerin ilim hayanda böyle ferdi teşebbüsler büyük zararlar husule getirebilirdi. Halbuki Türkiyede bu neviden romantik nazariyelerin muvakkaten de olsa milli terbiyeye hizmet ettiği aşıkardır. Onun ismine irca etmem.faz lazımgden Türk dil yenileştirme hareketile sade bugünkü neslin değil müstakbel nesillerin de minnet ve 'şükranlarına mazhar olacaknr. Mustafa Kemal ne bir muharrir ne de lbir alim olmamakla beraber milletine hemen yeni bir dil hediye etti. His ve fikirleri ifade hususunda fevkalade zengin olan Türk halk dili Mustafa Kemalın terbiyesile yeni edebiyat dili olarak inkişaf etti. Bu sayededir ki Tiiik dilinin güzelliklerini, hakikaten, şimdi tanımağa ve takdir etmeğe başlıyoruz.

Mustafa Kemal Anadolu Tfuiklüğünün, inkişaf ve terakkilerini temin etmiyen Asyalı müslüman kültüründen ayrılarak Avrupa medeniyetinde yer almasını ve bu medeniyetin maddi ve manevi bütün vesaitini kabul ve kendine mal-etmesini istedi. Vatandaşlarına, şimdiiye kadar taşımadıkları, soyadları vermekle de onları Avrupaya yaklaştırmış oldu. Bizzat kendisi tamamen haklı ve layık olarak ATATÖRK adını aldı. Zira, bugün, Türklüğün hakikaten babasıdır.

Kültürel ve içtimai sahada olduğu gibi iiknsadi hayat sahasında da birçok yenilikler Atatürk inkılabının sistematik ve şuurulu bir istikamet takip ettiğini göstermektedir: Her sene 'birkaç yüz 'kilometre demiryolu inşa edilmektedir, şebekenin anahtarı şimdiden hazırdır. Demiryolu doğu-ban istikametinde iki defa, şimal-cenup istikametinde üç defa Anadoluyu katetmektedir. Şoseler iyileşmekte, yeni vapurlar deniz nakliyan emri.ne tahsis edilmektedir.

Atatürkün her fikri milletinin ilimilde ve stikbaldeki saadetine hizmet etmiştir. Milli kuvveti arınmak maksadile, Balkanlarda halen fena vaziyette bulunan ve beş yüz sene evvel bir istila siyasetinin Asyadan Avrupaya nakil ve iskan ettiği Türklere, ırkdaşlarını va.tana getirdi.

Yeni zamanın, büyük devletlerin bile tasavvur edemeyecekleri bir dereceye, en büyük milli hareketini, Atatürk, yabancı yardımı olmaksızın muvaffak kıyette halletti. Köylülere daha fazla ve daha mahsuldar toprak verebilmek, ecadlarının daha Orta Asya steplerinde ustası oldukları sulama ve kanal açma suretile, daha fazla mahsul alabilmek imkanını için nehirleri tanzim etti. Dünya iktisadiyatının otarşik bir istikamet almasına Türk otarşisi ile mukabele etti. Ham madde istihsalatını arttırdı, Türkiyeyi buğday ihraç eden bir memleket haline getirdi. Eskiden Türkiye tek bir şeker fabrikasına malik değilken şimdi ihraç yapabilecek bir haldedir. Yerli mallarını, istihlakini kuvvetli propaganda ile temin etti. Büyük plakalar, grafikler, vecizeler halka hadiseleri haber veriyor, onlara yeni istikametler çiziyor ve yeni gayeler gösteriyor. Kalkınma hareketi yalnız köyde değildir, şehirleri de yeniden tesis ve inşa etmiştir. 2000 sene önce «Augustus» un mermer kilisesinin bulunduğu Ankarada harabeler üzerinde heykeller ve kabartma eserlerle dolu yepyeni büyük bir şehir meydana geldi. Bu, yeni devletin yeni merkezidir. Burada, Avrupalı bir göze bile, her şey güzel, modern ve gayeye uygun görünür.

Hayat sahasının, Atatürkün fikirleriyle işlenmemiş, hiçbir kısmı yoktur. O, şeref ve faydanın bütün milletini ilgilendirmesine ve millete ait olmasına hususi bir ihtimam göstermiştir. Kurtarıcı Atatürk, fikirlerini, kendi istediği gibi tahakkuk ettirmek hakkını bile kullanmadı. Her şeyde milletin arzusunun ve iradesini kat'ı ve nihai addetti. Devlet hazinesinden köylüye toprak vermek suretile milli sayı arttırdığı ve kuvvetlendirdiği gibi bütün servetini de daha hayatında millerine verdi. Bu itibarladır ki Türk efkârı umumiyesi en radikal reformlarından bile ürkmeyen ve bu yenilikler, ekseriya, hariçte Türkiyeden daha fazla bir sürpriz hasıl etti.

Atatürk hayatının sonuna kadar, bilhassa faal bir iş sahası olan ve başlangıçtan itibaren talim kendisine güldüğü, beynelmilel politikada, harici siyasette Türk milletine sevgisinden başka hemen hemen hiçbir his ve ihtiras tanımadı. Daima fayda umduğu devletler grupuna ührihak etti ve Lozandan beri Türkiyenin hudutlarını daima daha iyi şekilde tadil veya garanti eden dört beş muahede aktetti. Fakat bu devletlerle, ancak milletin bundan istifade ettiği müddetçe, birlikte yürüdü. Türk menfaatleri Balkan devletleriyle birlikte hareket etmek olduğu ve vatanının menfaadine bu suretle daha iyi hizmet etmek imkanı buhındığı için onlarla ittifak yapınca biz Macarlar, dostluk hislerinin fiyatta çok az tezahür ettiğini görmek suretile, acı bir hayal inikisarına uğradık. Fakat o herkese karşı böyledi. Artık ebedi uykusuna daldığı şu esnada bitaraf ve mubalagasız olarak tesbit etmek mümkündür ki, inkılapçılık kıymeti, milleti noktai nazarından, devrimizin diktatörleri arasında herhangi birisinden çok daha derine icrayı tesir etmiştir. Bunlardan hiçbirisi onun kadar cesur olmamıştır. inkılabın başlangıcı ile hedef olarak gösterilen gaye arasındaki mevcut mesafe, Türkiyede, azami derecededir. Garpte ihtilal ve inkılapların tedricen elde ettiklerini Atatürkün memleketi birdenbire kazandı ve Türk hayatında o kadar derin izler bıraktı ki diğerlerinde bu, ancak yüz senede husule gelebilmişti.

,Atatürk'ün büyük eserini ikmal halefledne kaldı,